

ESTUDI DE LA *CULTURA FEMENINA*
SEGONS CARME KARR,
DINS EL CATOLICISME SOCIAL
DE LA PRIMERIA DEL SEGLE XX

Antoni BABRA

Fins a dies ben recents moltes dones han estat formades perquè «siguin dones de profit», que tinguin cura del marit, dels fills, de la llar i amb una preparació suficient perquè es desenvolupin en la vida. Però, més enllà del santuari familiar, el «geni femení» també abasta la projecció en les organitzacions comunitàries, civilitzador, protagonista del progrés dels pobles. Heus ací que un anunci recent d'una ONG de desenvolupament promoguda per la Institució Teresiana espanyola té per eslògan publicitari la següent frase: «Educar a una mujer es educar a un pueblo.»¹ El lema en qüestió vincula amb llaços fortament travats la relació dona-cultura-família-progrés social o benefici comunitari, protagonitzat per la dona mateixa. «Que les dones ajudin les dones», subratllà Joan Pau II en el missatge de la Jornada Mundial de la Pau, l'1 de gener de 1995, amb el lema «La dona, educadora per a la pau».² En aquell lema el papa destacava el paper solidari de la dona per a ajudar-se en el desenvolupament comunitari, una realitat antropològica i cultural existent en totes les societats.

1. L'ONG de la Institució Teresiana «Intercambio y solidaridad» fa aquesta publicitat a la revista *Ecclesia* 3.230 (6 noviembre 2004), i diu: «115 millones de niños no van a la escuela. 3 de cada 5 son niñas. 879 millones de adultos son analfabetos. Dos terceras partes son mujeres. La educación de la mujer cambia su vida y la de su comunidad.» I, segons dades de l'UNICEF, prop de 80 milions de nenes no van a l'escola i 584 milions de dones en el món són analfabetes. Segons dades de l'OIT, dels 1.300 milions de persones en extrema pobresa que hi ha al món, el 70 % són dones pobres.

2. «*Que las mujeres ayuden a las mujeres*, sirviéndose de la preciosa y eficaz aportación que asociaciones, movimientos y grupos, muchos de ellos de inspiración religiosa, han sabido ofrecer para este fin» (núm. 5).

¿D'on arrenca a Catalunya la percepció de la dona com a motor solidari de progrés en la família i en el desenvolupament comunitari del país? ¿Hi ha hagut persones catalanes que així ho han reivindicat? ¿Neix de la doble voluntat del moviment feminista des dels seus orígens, és a dir de la igualtat d'oportunitats i de l'emancipació?

Preguntes que tenen resposta en la història dels moviments feministes d'arreu del món. Però una atenta lectura ètico-social del llibre *Cultura femenina* de la periodista i escriptora barcelonina Carme Karr de l'any 1910, ens pot obrir els ulls per a detallar les especials connotacions i circumstàncies d'un moviment de dones amb reivindicacions feministes, catalanista, catòlico-social i liberal-conservador típicament barceloní, sorgit a la primeria del segle xx en l'àmbit cultural de la societat de classe mitja i burgesa d'aquell temps. S'ha escrit que en la Catalunya d'inicis del segle xx emergí en l'àmbit públic un col·lectiu social de dones molt actiu en favor de l'accés a l'educació femenina, activat per dones com la pedagoga Rosa Sensat i Vila o l'escriptora Carme Karr i Alfonsetti.³ Cal indicar que vers l'any 1900 l'índex d'analfabetisme femení a l'Estat espanyol era del 70 %. Les mestres i les monges dels col·legis tenien una deficient preparació pedagògica, que frenava la introducció de la renovació pedagògica en l'ensenyament de les noies.

En aquest article intentarem demostrar la presència d'un desvetllament de la cultura femenina que és clau en la comprensió de la inferioritat social i cultural en què es trobava la dona de classe mitja i burgesia catalana d'inicis del segle xx. I no diguem de les classes populars...!, sovint liderades pel feminisme anarquista, lliurepensador, republicà, espiritista i ferotgement anticlerical i anticatòlic. Per això ens cenyirem exclusivament al text original, amb alguns arranjaments lingüístics, de les tres conferències donades per Carme Karr a l'Ateneu Barcelonès els dies 6, 13 i 20 d'abril de 1910.⁴ Així, doncs, aquest article s'emmarca dins la problemàtica general de la Catalunya de la primera desena del segle xx, contribuint així a explicar un component ètic molt important que és la història de l'*ethos* social, la sensibilitat o els estils de vida d'aquell grup social.

L'estructura que hom presenta té tres parts definides: 1) El context de la cultura femenina en el catolicisme social de la primeria del segle xx. 2) El text de les tres conferències sobre l'*estudi i orientacions de la cultura femenina*, donades per l'autora l'any 1910 a l'Ateneu Barcelonès. 3) Conclusions.

3. AA.VV., *L'època dels nous moviments socials, 1900-1930*, vol. 8, Barcelona: Enciclopèdia catalana 1995, p. 162.

4. Carme KARR, *Cultura femenina. Estudi i orientacions*. (Conferències donades en l'Ateneu Barcelonès els dies 6, 13 i 20 d'abril de 1910), Barcelona: Tip. L'Avenç 1910, pp. 169. També, Anna ALMAZÁN, «Les primeres corrents feministes en l'àmbit català» (estudi presentat a la Universitat Catalana d'Estiu), Prada de Conflent, agost 1995.

Carme Karr i Alfonsetti (1865-1943) va ser escriptora, periodista, humanista i patriota de la darrera Renaixença catalana. Pel to dels seus escrits i de la dissertació de la seva conferència, hom endevina el perfil d'una dona de voluntat ferma, de paraula vehement, de sensibilitat lluitadora en els seus somnis en favor de la dona. El seu capteniment era oposat al d'aquelles altres dones de la bona societat barcelonina que varen acomiadar els soldats que marxaven a la guerra del Marroc i que crispà els ànims que encengueren la guspira de la Setmana Tràgica de Barcelona, l'any 1909 (un any abans de les seves conferències). Religiosament hom la pot enquadrar en aquell moviment nascut de la Renaixença catalana empeltat en el catolicisme de la gent de classe mitjana i burgesa de Barcelona: un catolicisme de perfil social, liberal-conservador, obert als aires intel·lectuals i europeus. Carme Karr té un caràcter pragmàtic, realista, social, portat de la seva autonomia personal com a seglar, oposadament integrista; es deixa aconsellar de preveres erudits i impulsors d'una pastoral religiosa restauracionista i socio-cultural d'inclusió de la dona, p. ex. de Mn. Gatell i Mn. Balcells, tots dos de Santa Anna, del P. Roman Garcia, dels PP. Caputxins, que els confiarà la formació religiosa de l'Institut de Cultura Femenina.

Carme Karr fou directora de la revista mensual per a la dona *Feminal* (1907-1917), amb seu al carrer de Mallorca, 287, de Barcelona. *Feminal*, editada per *Il·lustració Catalana*, era una publicació per a promoure la cultura femenina afavorint el bescanvi d'idees entre les dones. Per a dur a terme l'obra de la cultura femenina impulsada per Carme Karr, Dolors Monserdà de Macià (que ja havia publicat l'any 1908 *El feminisme a Catalunya*), no calia una instrucció únicament adreçada a saber coses, sinó més aviat a assimilar-les, en profit de la seva pròpia promoció social, en benefici del progrés moral de la família i, en general, de la societat catalana. Sota els ideals d'un feminisme sociològicament conservador, aquestes dones sentien vivament aquella missió com un deure moral que la naturalesa els confiava: ser esposa, mare, ministra de la llar, educadora dels costums a la família, dels sentiments i del civisme tant en el marit com en els fills, transmissora de les tradicions, de la llengua, de la religió i de l'amor al proïsme.

En les conferències que aquí analitzarem sobre cultura femenina, l'any 1910, Carme Karr no presenta encara de manera directa els grans dilemes moderns del treball femení (equiparació, reconeixement, igual salari, maternitat, família i llar, etc.), ni el desig del sufragi per a la dona⁵; defensa, això sí, d'una manera constant, l'estat social i moral de la dona catalana en els aspectes

5. Tot i que en aquestes conferències de l'Ateneu Barcelonès no cita directament el tema del sufragi, sí que en la revista *Feminal* hom demana obertament el dret al vot. L'any 1932 Carme Karr encapçalà accions per aconseguir el ple reconeixement del sufragi per a les dones en el plebiscit a favor de l'Estatut de Catalunya.

educatiu de les noies, en l'ajut fratern envers la dona treballadora, i reclama als homes que, en honor a la justícia, s'afanyin a elaborar aquelles lleis que han de promoure la millora de la cultura femenina i del seu lloc digne dins la societat. Prova d'això són aquestes paraules amb què resumeix la seva darrera conferència: «Treballem per a nosaltres mateixes també; hi té tant, tant a fer, la dona, en l'obra social de Catalunya! [...] Hem d'ennobrir-nos pel nostre propi esforç; hem de fer que els homes qui fan les lleis, s'adonin, a la fi, del que pot nostra fermesa, nostra voluntat, nostre coratge; i aleshores ells compliran envers nosaltres tots els seus deures de ciutadans, de patriotes, de legisladors, portant a l'obra de la cultura femenina aquella força, aquella eficàcia que donen les lleis.»⁶ I tot seguit posa l'èmfasi a dir que «quan els homes vegin i ens diguin "l'acció femenina pot ésser útil a la política del país per al seu triomf", nosaltres, des de la nostra esfera, els sabrem ajudar a aconseguir llurs ideals, perquè els haurem sabut comprendre»⁷. Crec que aquesta fermesa era el pas necessari perquè vint anys més tard, en 1931, arribés el sufragi per a les dones majors de vint-i-tres anys a Espanya, àrduament defensat per la diputada del Partit Radical Clara Campoamor.⁸

I. EL CONTEXT

El context del feminisme català ve precedit de diversos esdeveniments magníficament exaltats i divulgats per les feministes europees de l'època, ja que l'any 1910 va començar a celebrar-se el «Dia de la Dona Treballadora» (8 de març). Carme Karr no en diu res, d'això, en les seves conferències. L'any 1910 governarà a Espanya el liberal José Canalejas, que pacta amb els regionalistes catalans. La inestabilitat social era creixent. L'any 1910 Catalunya tenia una població de 2.084.868 habitants.

La revista *Feminal* havia d'amplificar els models d'intel·ligència de les dones contemporànies, que de ben segur havien de guanyar el cor tant de les

6. KARR, *Cultura femenina*, 168-169.

7. *Ibíd.*, 169.

8. El vot femení fou molt debatut en la societat espanyola. El diari catòlic *El Debate*, el 10 de novembre de 1919, es declara a favor del vot de la dona i escriu en el seu editorial: «Es un hecho incuestionable, en el mundo entero, la concesión a la mujer del derecho a votar. Al triunfo de esa reivindicación femenina han contribuido Gobiernos católicos y partidos integrados por católicos. El Romano Pontífice taxativamente declara que las nuevas circunstancias atribuyeron a la mujer *funciones y derechos* que no le fueron señalados en tiempos anteriores, aún cuando jamás podrá alejarse del centro natural de su actividad, que es la familia. Será vano esperar que España se sustraiga a una corriente que por todo el orbe circula. Los partidos de derecha, además, deben convencerse de que defendiendo el derecho electoral de la mujer, se haga obra patriótica y cristiana. Conviene así a la política de derechas. Interesa a la defensa del hogar, hoy tan amenazado. Es de justicia.»

dones com dels homes, talment com una victòria de la civilització. Les figures de dones més divulgades per *Feminal* foren la pacifista Berta von Suttner, Premi Nobel de la Pau en 1905, autora de *A baix les armes!*; Madame Curie, descobridora amb el seu espòs del radi i Premi Nobel de Física en 1903 i de Química en 1911; Hélène Dutrieu, la primera dona aviadora; les espanyoles Concepció Arenal, Emília Pardo Bazán,⁹ Blanca de los Ríos, etc., i moltes altres que anònimament havien reclamat una altra consideració de la dona, fora dels esquemes masculistes imperants en la societat. Ara bé, el context que nosaltres ara presentem s'emmarca, d'una banda, en un feminisme de promoció cultural, d'utilitat individual, familiar i social molt propi del feminisme sociològicament anomenat «reformista» o «liberal-conservador»; d'altra banda, també som davant un moviment de dones humanistes típic de la burgesia catalana i generalment d'àmbit catòlic.

A partir d'aquí podem formular tres hipòtesis per al nostre treball, poc estudiades en general, sobretot a partir dels textos originals i des del vessant ètic del catolicisme social femení:

1) Carme Karr formaria part del corrent dels nous moviments socials catalans entre 1900 i 1930 que maldaven per una cultura femenina a Catalunya, arran d'un feminisme genuïnament català, reformista i catòlic social.

2) Carme Karr formaria part d'un particular moviment femení hereu de la Renaixença catalana molt encastat a la terra, a la llengua i a la gent del país. El relativament important moviment feminista català era entès com una obra de civilització, de cultura i de generositat envers la Pàtria catalana.

3) Carme Karr formaria part del corrent de reforma social catòlic, en part inspirat pel franciscanisme a Catalunya, especialment entre el Terç Orde dels caputxins dels convents barcelonins de l'Ajuda i de Pompeia.¹⁰ Sembla ser que Carme Karr tenia una certa coneixença amb el P. Rupert M. de Manresa, promotor de la cultura popular, social, catalana i catòlica.

II. EL TEXT

Anar al text directament de les conferències pronunciades per Carme Karr a l'Ateneu Barcelonès els dies 6, 13 i 20 (una per setmana) d'abril de l'any 1910, vol dir presentar les idees força del seu pensament sobre la cultura feme-

9. Emilia Pardo Bazán en 1890 havia dictat una conferència sobre «La educación del hombre y de la mujer», en el Congreso Hispano-Portugués-Americano, on demanava l'accés de les dones a tots els nivells educatius i la igualtat.

10. Vegeu Valentí SERRA DE MANRESA, *El Terç Orde dels Caputxins. Aportacions del laïcat franciscà a la història contemporània de Catalunya (1883-1957)* (Col·lecció Sant Pacià 82), Barcelona: Facultat de Teologia de Catalunya 2004 (sobretot el cap. VI, «L'acció social, catequètica i caritativa», pp. 337-385).

nina, l'estudi i les orientacions que ella en féu tot posant en evidència aspectes socialment importants de la lluita moral feminista, que era la lluita de la dona catòlica i barcelonina derivada de la qüestió social del moment. L'estructura d'exposició d'aquest article no serà altra que la mateixa de les tres conferències esmentades.

La primera conferència, el dia 6 d'abril, tracta de l'estat social i moral de la dona a Catalunya, tant col·lectivament com individualment.

La segona conferència, el dia 13 d'abril, tracta d'un estudi d'observació dels diferents tipus de la noia barcelonina, especialment de la noia casadora, des de la primera infància fins a la pubertat.

La tercera conferència, el dia 20 d'abril, tracta de la societat barcelonina i el lloc que hi té la dona.

D'antuvi, podem dir que el text referit conté dades procedents de l'observació de la mateixa autora. Observació objectiva, sociològica i moral; i, subjectiva, de la seva experiència personal sobre la base d'una finíssima saviesa humana, utòpica i altament creativa en el pla cultural (*Feminal*, conferències, Institut de Cultura Femenina, biblioteques, obra social, Llar de la dona).

1. *Justificacions de la primera conferència*

La primera conferència té per títol «Observacions sobre l'estat moral actual de la dona catalana». Es tracta del primer contacte amb el públic d'aquella acreditada entitat barcelonina i nodridament masculina; també de senyores i amigues. Carme Karr s'ha de justificar molt. Empra mots que volen reforçar les raons, primer d'una dona conferenciant, i segon, de la cultura femenina. Tracta de justificar la seva presència i les seves paraules amb aquestes expressions:

a) «En mans de vostès encomano, senyors, el meu modest esperit de dona [...] car, per ocupar avui tant honorable lloc, no sabia on cercar mèrits que trobessin gràcia als ulls, sinó fos invocant el record de les tasques humils a que m'ha empès el pregon i serè amor que tinc per Catalunya.»¹¹ Sembla que aquí no vol fugir del lloc modest que la dona té en una societat d'homes.

b) «Mon camp d'acció fou sempre la causa femenina, la *pobreta* i abandonada femenina, al servei de la qual he posat tots els meus entusiasmes, tots els meus esforços, fins mon esperit i mon cor, joves encar per les utopies que en ells auriolen l'avenir de la dona catalana.»¹² Aquí cal notar l'energia de la seva joventut, el caràcter utòpic que sembla marcar encara les seves idees per a enlairar i cultivar la dona, tant moralment com intel·lectualment.

11. KARR, *Cultura femenina*, 8.

12. *Ibíd.*, 9.

c) «La necessitat d'unir els meus esforços, per petits que sien, a la gran obra de progrés i de la cultura del nostre país. És, doncs, per haver pagat el meu tribut d'apostolat que espero, senyors, ser per vostès escoltada amb més benvolença.»¹³ Aquí fem notar una actitud humil, gairebé franciscana, *esforços per petits que sien*, junt amb el vigorós motiu d'apostolat en pro del progrés cultural de la dona catalana i del país.

d) «Ja es sabut que les dones solem ser tant *grans parlaires* com *males oradores*. Endemés, el que vinc a dir no necessita formes rebuscades d'exquisida retòrica: és l'expressió clara i senzilla d'un convenciment i d'uns anhels que tots portem a dintre; solament que fins ara havien restat arraulits darrera un alt mur de convencionalismes.»¹⁴ Aquí cal notar l'esforç per captar la simpatia de l'auditori, desfer prejudicis masculistes, evidenciar els anhels amagats i trencar els convencionalismes establerts.

Si hem relatat la justificació dels motius perquè una dona faci conferències en un lloc de cultura tan notable és per fer notar l'estat moral que tenia la dona en la societat catalana. Després de les justificacions passa a exposar els continguts de les seves observacions, que no tenen altre objectiu que *divulgar els plans de la reforma educativa de la dona catalana*:

a) «Un moviment que comença a agitar algunes esferes de la nostra societat.»¹⁵

b) «El moviment feminista que sembla iniciar-se a Catalunya amb empenta digna d'ésser remarcada, i, sobre tot, estudiada amb bona voluntat.»¹⁶

c) «El juny de 1908, en aquesta mateixa hospitalària sala de l'Ateneu Barceloní, tingué lloc una petita (potser la primera) manifestació seriosa d'aquestes —per a nosaltres— noves orientacions socials: fou la vetllada d'homenatge que la revista *Feminal* dedicava una escriptora castellana, l'il·lustre historiadora de Tirso de Molina Dª Blanca de los Ríos.»¹⁷

a) *Un progrés en la nostra civilització*

La favorable impressió que deixà entre el públic masculí aquella vetllada dedicada a Blanca de los Ríos va fer que C. Karr s'engresqués a fer les conferències esmentades, car un dels més antics socis de l'Ateneu la va felicitar amb aquestes paraules: «Això, senyora, és, doncs, més que un triomf femení: és un progrés en la nostra civilització.»¹⁸

13. *Ibíd.*, 11.

14. *Ibíd.*, 12.

15. *Ibíd.*, 13.

16. *Ibíd.*

17. *Ibíd.*

18. *Ibíd.*, 15.

Ens podem preguntar en quins termes hom xifra aquest «progrés de la nostra civilització». A la claror de les paraules pronunciades en aquesta conferència, aquest progrés consisteix: 1) en el fet que la dona ha gosat a parlar dels seus sentiments i aspiracions: socialitza el debat sobre la seva situació; 2) ha trobat empara i l'ajut social: s'associa amb altres dones; 3) s'ha avivat l'interès de la dona moderna per instruir-se: educada i educadora de la llar i de la comunitat; 4) s'han moderat les relacions entre l'home i la dona: existeixen recíprocament l'un per a l'altre.

Pel que fa al primer grau de progrés, diu: «Hem vist la modesta, la pacífica i tranquil·la dona de sa casa, traspasar el llinar de la llar i entrar en la lluita amb un bell coratge.»¹⁹ La dona catalana «ha gosat parlar dels seus sentiments, fins de ses aspiracions».²⁰

Seguidament afirma: «El desvetllament femení ha sigut més encara. Arreu són sorgides piadoses i utilíssimes associacions per emparar la dona i ajudar-la [...]. El Patronat de Santa Madrona que es deu al venerable i meritíssim rector de Santa Anna, Dr. Gatell, i la del “Sindicat Barceloní de l'Agulla”, que nasqué baix la generosa i ben entesa direcció d'un sociòleg eminentment cristià, D. Agustí Robert i Surís. És la utilíssima obra del “Patronat de Sant Josep de la Sagrada Família”, per a les treballadores de les fàbriques; obra admirable, iniciada, realitzada i avui triomfant mercès a un jove intel·ligent i virtuosíssim sacerdot: mossèn Ramon Balcells i Masó.»²¹ Tal vegada aquí hem d'esmentar l'actiu Patronat d'obreres de l'Agulla, fundat a Barcelona en 1910 per l'escriptora de problemes feministes Dolors Monserdà; com també, l'any 1912, la Federació Sindical d'Obreres, fundada per Maria Domènech. Francisca Bonne-maison, militant també de la Lliga Regionalista, funda la Biblioteca Popular per a la dona.

Totes aquestes entitats malden per avivar el segon grau de progrés de la cultura femenina: «A totes aquestes manifestacions de cultura, les dones comencen a concorre-hi amb inusitada assiduitat, en major nombre cada dia, posseïdes d'un gran deler de saber, de sentir coses noves, d'instruir-se en el que se'ls ensenyà tant deficientment [...] o no se'ls ensenyà, en l'hora oportuna.»²² L'autora assenyala el problema social d'aquelles dones incultes de la burgesia: «Per això, instintivament tantes d'aquestes dones encara joves, senten deler de capir alguns dels problemes que formen la vida espiritual de l'home, per no restar d'ells, únicament, la serventa o la dispesera, la muller prolífica o l'aparador de joiells i teles precioses que serveixen per proclamar la

19. *Ibíd.*, 18.

20. *Ibíd.*, 19.

21. *Ibíd.*, 19-20.

22. *Ibíd.*, 21.

riquesa del quefer de família.»²³ Karr constata que la veritable raó de «la dona moderna és elevar el seu esperit i els seus gustos de tal manera que l'home senti en ella quelcom d'eminentment necessari a sa vida espiritual i a son perfeccionament».²⁴ «L'obra de la cultura femenina no ha preocupat seriosament encara mai a ningú.»²⁵

Finalment, un quart grau en el progrés civilitzador de la cultura femenina és el que fa referència a una harmònica o madura complementarietat i reciprocitat en la relació entre l'home i la dona. En el seu discurs sembla no denunciar cap «guerra de sexes», tal com més endavant han denunciat els feminismes posteriors europeus. C. Karr sap posar de relleu quines perfeccions de la relació home-dona aporten valors positius a l'obra constructora de Catalunya. No oblidem que estem en la puixança de la Renaixença. Aquest propòsit l'ha fet des del primer número de la revista *Feminal*,²⁶ dirigida i fundada per la nostra protagonista. Ella remarca un tret essencial del feminisme català a la reconstrucció del nostre teixit social on, en el pla de la Renaixença, intervé l'home, la dona i la cultura del país: «La influència de la cultura femenina en el caràcter dels pobles, especialment del català.»²⁷ I és que, en el fons, l'observació femenina ha constatat que l'home català té grans defectes, els quals, segons l'autora, són: «mancat de món», «poca sociabilitat», «rusticisme», «grosseria», «timidesa». Quina és la raó d'aquest vast comportament de l'home?: «això és patrimoni de tots aquells pobles en què, per raons de consuetud o de desnivell intel·lectual, l'home i la dona tenen entre sí poques o nul·les relacions socials».²⁸ Quin remei cal posar-hi?: l'elevació cultural i moral de la dona. «És evident que l'home, al costat d'una dona d'esperit cultivat i de seriosa i variada instrucció, se sent sempre menys *déplacé* i no rebutja la companyia femenina, ans al contrari, hi cerca la nota suau que manca al seu temperament.»²⁹ Una influència tan remarcable de la dona cultivada sobre un home rústec farà que «l'home català esdevindrà aleshores més refinat, perdent molta de sa duresa instinti-

23. *Ibíd.*, 23.

24. *Ibíd.*

25. *Ibíd.*, 24.

26. C. Karr recorda en aquesta conferència les fites assolides durant els tres anys de publicació de la revista *Feminal*: «Han passat tres anys des de la fundació a Barcelona de la primera publicació de cultura femenina; tres anys durant els quals *Feminal* no ha reparat en sacrificis de tota mena per perseguir una tasca moral, intel·lectual, artística, socialment educadora; tres anys al cap dels quals quelcom d'inusitat ens admira: es que no hagi sorgit a la nostra publicació una competidora qualsevol, donades les consuetuts barcelonines en matèria de publicacions i [...] altres» (*ibíd.*, 26).

27. *Ibíd.*, 25.

28. *Ibíd.*

29. *Ibíd.*

va [...] i que ha d'ésser un dels puntals del perfeccionament de la nostra raça».³⁰

b) *Els elements educatius per a la noia de família rica*

Quins són els elements educatius per a la noia de família rica o de classe mitjana que s'ha passat tota la infància i fins la pubertat reclosa en col·legis de monges? On és l'autonomia de la dona a ser educada per ella mateixa? Aquests problemes són crucials en l'enfocament per a l'elevació cultural de la dona. Cal fugir d'aforismes ridículs: «Les noies, o casades o monges.» Aquests costums casolans només serveixen per a arraconar més la noia i fer-la entrar en els gustos de l'anomenada «bona societat».³¹ Perquè del que es tractava, en la mentalitat de C. Karr, era de preparar les noies perquè formessin un matrimoni unit, ben avingut, un matrimoni feliç segons els clixés de la burgesia d'aquell temps. Diu: «Durant les poques hores que el marit passa a casa, la muller, si és expansiva i senzilla, no li parla més que de les compres que ha fet i de les gangues que ha tingut o de lo cares que es tornen les modistes, o de lo molt que s'han cansat a casa fent dissabte o planxant, de les murmuracions que ha recollit en les visites, dels coneguts que ha vist en un funeral, de les barbaritats comeses pel servei o de les entremaliadures dels nens. Se mostra preocupada per lo que passa a casa del veí o del parent, dels diners que li costen les seves subscripcions de beneficència.»³² A tot això, el marit no hi presta atenció; i... l'esposa fins i tot ho troba tan natural, fa observar la conferenciant.

El cas és que una situació així, de relacions tan convencionals, amb motlles tan esterilitzadors, porta a problemes socials d'índole familiar, a un elevat nombre de solters i solteres i a una manca de visió futura d'expectatives de felicitat «envers la futura ditxa dels nostres fills, els homes de demà».³³ En aquest punt, la conferenciant posa en relació aquest fet amb la consciència del deure de reconstrucció patriòtica de Catalunya, i fa una crida: «Que no veiem com la nostra dona anhela, instintivament, espontàniament, prestar la seva utilitat a l'universal perfeccionament?»³⁴ Però, com era psicològicament aquesta dona catalana moderna? C. Karr constata la contradicció en què es troben les dones que volen rebre cultura: «Mentre que individualment ella cerca il·luminar-se i abeurar-se amb les clarors i en les fonts de la ciència, de l'art, dels estudis complementaris, col·lectivament s'orienta de manera diferent.»³⁵

30. *Ibíd.*, 26.

31. *Ibíd.*, 29.

32. *Ibíd.*, 32-33.

33. *Ibíd.*, 35.

34. *Ibíd.*

35. *Ibíd.*, 36.

S'orienta —diu— «a les pràctiques religioses i a la beneficència». «Error profund —considera ella— i de conseqüències terriblement estèrils!»³⁶ I ara clarifica què vol dir: «Evidentment, la Religió es basa de moralitat; més encara cal comprendre-la bé.»³⁷ Per a la nostra conferenciant, la religió eleva l'esperit, però ha d'evitar que no sigui ocasió en les dones per a la hipocresia o la banalització o la intransigència tan contraproduent per a la societat com per als fins de la mateixa religió. En aquest punt hem de dir que el feminisme radical català (Amàlia Domingo Soler, Teresa Claramunt, Ángeles López de Ayala) i l'espanyol era profundament antireligiós, anticlerical i enemic del vot femení perquè era sospitós de ser dirigit des de les sagristies.

Per això creu que les escoles han d'ensenyar perquè les noies esdevinguin cultes, que ensenyin «en la creença en Déu, en la Pàtria i en la Família».³⁸ Heus ací que invoca els tres magnes postulats dels moviments polítics d'extracció catòlica i tradicional o conservadora: Déu, Pàtria i Família. Endemés, considera antisocials i anticristianes aquelles escoles que inculquen als infants idees perverses contràries al bé i a la virtut on només es practiquen estudis científics prescindint de la religió. Però una religió amb remarcable acció social popular en contraposició als patronats sostinguts per dames riques. El seu catolicisme social seria així formulat: «No és que jo desaprovi aquestes bondadoses i caritatives obres femenines: certament no; mes jo considero tot altre el deure de l'*acció social popular* per a que sia veritablement fecunda i positiva; deure que sens dubte seria un poc més feixuc que el de fer anyalment una almoina de sis pessetes, però que seria evidentment més evangèlic i de resultats més pràctics per a les modernes necessitats socials.»³⁹

c) *El catolicisme social: el deure de l'acció social popular en favor del bé de la dona*

El deure per l'acció social popular en favor del bé de la dona, segons la nostra opinió, va ser degut a la influència del catolicisme social inspirat en les recomanacions de l'encíclica social del papa Lleó XIII, la *Rerum Novarum* (1891). En efecte, el papa reclamava una acció social de justícia dels rics en favor dels pobres, i una millora de les relacions entre obrers i patrons. El franciscanisme social d'aquell temps aviat s'orientà vers una formació de la consciència social entre la societat barcelonina seguidora de la voluntat del pontífex, i això farà encara més destacable l'opció popular en favor de la dona tal com Carmé Karr va proposar en aquesta primera conferència. Cosa inaudita,

36. *Ibíd.*, 37.

37. *Ibíd.*

38. *Ibíd.*, 38.

39. *Ibíd.*, 43.

car en general l'encíclica en qüestió fou molt poc ben compresa entre l'episcopat espanyol; no tant entre els bisbes catalans, els de Barcelona, el de Lleida i sobretot el bisbe Morgades de Vic, que dedicà a l'encíclica dues pastorals. La conferenciant opta per una acció social popular que impliqui la millora de les condicions de vida de la dona obrera i no pas solament l'almoïna anyal o l'assistència a alguna junta del Patronat benèfic. Aquest Patronat al qual es referia la nostra conferenciant era l'obra benèfica de la dona per a la protecció de les obreres, a la qual *Feminal* dedicà sempre gran atenció: p. ex. el rober Ntra. Sra. de la Mercè, Ntra. Sra. del Roser. Segons els historiadors, el nombre de dones treballadores a la província de Barcelona l'any 1910 era de 52.845.

Davant els nous reptes formulats C. Karr es pregunta de forma interpel·ladora i crítica alhora: «¿No valdria més que prenguessin la mà lassada de les obreres, i així els parlessin amoroses, germanívolament?»⁴⁰ Tot seguit, en aquest moment crucial de la seva conferència, proclama d'una manera encesa i amb apassionada consciència social el següent important discurs, explícitament marcat per la qüestió social i que repercuteix en la qüestió femenina del moment: «Escolteu: vosaltres sou explotades perquè sou febles, i perquè és en el camp dels febles que la cobdícia humana i la misèria cerquen llurs víctimes. Doncs bé: nosaltres vos volem ensenyar a devenir fortes, no contra ningú, sinó en bé vostre. Associeu-vos, sindiqueu-vos com les obreres de moltes ciutats de l'estranger, com fan els homes, ja que treballeu tant o més que ells. A Barcelona és ja establert el Sindicat de l'obrer de l'agulla: acolliu-vos a ell per valer-vos de vosaltres mateixes. Aquest ral, aquesta pesseta, fruit del vostre treball, que portareu mensualment a la caixa comú, ha de donar-vos llibertat d'acció, i fortlesa. Així tindreu una llar, un casal comú, ben vostre, on, en les hores de repòs o de necessitats morals o materials, trobareu consolacions i remeis inefables, que no us semblaran depriments almoïnes. Nosaltres, les riques i desenfainades, no volem fer-vos cap caritat material, que, per ésser en diners, podria ofendre-us. No són els diners del ric lo que més manca al pobre: és el seu amor; i, per remercier Déu d'haver-vos lliurat dels treballs que porta en sí la vostra pobresa, volem imposar-nos una tasca: la d'embellir vostre casal mentre laboreu com les abelles. Nosaltres hi portarem els elements que poden instruir-vos i agradar-vos, sense exigir de vosaltres altra recompensa que veure com devenir ben conscients dels vostres devers, per ésser sempre bones, coratjoses i honestes, per elevar-vos dintre de vostra humilitat. Nosaltres, les riques, serem el perfum de vostra vida; serem vostres mestres, vostres amigues: no vostres patrones.»⁴¹

Aquests plantejaments en pro de la dona treballadora posen en evidència la resistència que els sindicats masculins tenien envers les dones. Per això l'acció

40. *Ibíd.*, 44.

41. *Ibíd.*, 44-45.

social-cultural-catitativa feminista del grup de dones de C. Karr i *Feminal* mantenia en bona part els objectius sòcio-religiosos del Cercles Obrers, creats a Barcelona pel jesuïta P. Antoni Vicent (l'objectiu era la protecció econòmica en forma de cooperatives i caixes de resistència, la promoció educativa i religiosa dels seus socis).

Només ens cal remarcar algunes d'aquestes frases del discurs de la conferenciant amb algunes altres frases de l'Encíclica *Rerum Novarum* (RN) i veurem la clara influència que exercí en la nostra autora, no pas en la resta de la societat industrial i menys en la resta de la societat espanyola.

En efecte, Lleó XIII parla de l'aproximació o, millor, de l'harmonia entre les classes socials a través dels deures de justícia que atorguen l'equilibri entre les classes (RN, 14),⁴² de l'associacionisme obrer o mixt, com ara les societats de socors mutus (cf. RN, 34, 40). La conferenciant enfoca la seva proposta d'acció social popular primer amb actitud «germanívola», «serem vostres mestres, vostres amigues: no vostres patrones»; després reclama que les obreres s'associïn en sindicats on protegir-se en les necessitats materials i morals. C. Karr observa la feblesa de la dona treballadora i resta colpida: «Escolteu: vosaltres sou explotades perquè sou febles, i perquè és en el camp dels febles que la cobdícia humana i la misèria cerquen llurs víctimes». Lleó XIII igualment es lamenta de la feblesa de l'obrer exposat a les explotacions, la malaltia i qualsevol infortuni; per això exhorta que les associacions catòliques procurin pel «benestar i la tutela dels febles», la qual cosa serà «de no pas poca importància per a la prosperitat de les nacions» (RN, 40). Lleó XIII reclama que els nens i les dones no han de fer feines impròpies de la seva edat (els nens) o del seu sexe (les dones), car «hi ha oficis menys aptes per a les dones, nascudes per a les labors domèstiques; tasques que no sols protegeixen el decòrum femení, sinó que responen per naturalesa a l'educació dels fills i a la prosperitat de la família» (RN, 31). El Sindicat de l'Obrera de l'Agulla intenta la protecció material i moral de la dona i la seva família; oferir amistat, concòrdia, consol i remei, com també reclama Lleó XIII per a les associacions obreres enfront de les discòrdies internes i la vil esclavitut de patrons ambiciosos que tracten inhumanament els seus obrers (cf. RN, 40).

Conscient, però, de les possibles desviacions de l'esperit femení, C. Karr n'orienta els mitjans culturals, jurídics i la desitjada restauració dels costums: «orientar la dona a fi de que tingui ple coneixement de quins són els seus veritables deures morals, socials, religiosos, cívics; els qui són d'únic profit i d'única utilitat i transcendència».⁴³

42. Seguirem la numeració de l'Encíclica *Rerum novarum* segons la versió més divulgada de *11 Grandes Mensajes*, BAC. La traducció al català és nostra.

43. KARR, *Cultura femenina*, 46.

d) *Conclusions de la primera conferència*

Per concloure, la nostra conferenciant propugna uns quants deures morals i socials:

Deures morals:

1) Una reeducació definitiva per tal que les dones, les mares, les esposes, les filles, futures mares de Catalunya, assoleixin un alt grau de lectures sanes, serioses, fomentar-ne l'assistència a les conferències divulgatives de cultura, de literatura, de sociologia, d'art, de pedagogia, de moral, de ciència, etc. El perfeccionament moral i intel·lectual allibera la dona de la murmuració i de la banalitat. La noia ha de ser educada en les gràcies espirituals «d'immarcessible bellesa», diu, i així esdevindrà «més bona cristiana i catòlica més convençuda», amb una intel·ligència més cultivada i amb «un esperit més misericordiós i consolador per a les humanes misèries», assegura la nostra autora.⁴⁴

2) Un altre deure moral: cal que l'home guï la dona amb respecte, atenció i amor. «Que no l'abandoni, que l'aculli i aconselli, i sobretot *que no la ridiculitzi*; ans al contrari, que la respecti més, més cada vegada, com més la vegi que vol elevar-se. Aquest és l'únic deure de l'home: no cap altre. El demés, ella ho farà.»⁴⁵

Deures socials:

3) Una acció social popular en pro de la treballadora de l'agulla que sigui «veritablement fecunda i positiva», de resultats «més pràctics per a les modernes necessitats socials»; per tant, una protecció de la dona treballadora que no es limiti al deure de contribuir al Patronat benèfic amb la quota anual de «sis pessetes» destinades a contrarestar els mesos de vaga o l'explotació de què és víctima la treballadora.⁴⁶

4) Un altre deure social: desvetllar la tasca de l'educació i instrucció de les noies: «les futures mares de la Catalunya del pervindre».⁴⁷ «Les nostres filles, el fruit de nostres amors, les mares futures d'aquesta Catalunya a venir que tots somiem tan forta i tan bella en l'universal concert dels pobles cultes, *les nostres dones les hem de fer nosaltres.*»⁴⁸

2. *Justificacions de la segona conferència*

Abans d'exposar completament els plans de reforma educativa que la nostra conferenciant vol divulgar en aquesta conferència del 13 d'abril, C. Karr justifi-

44. *Ibíd.*, 47-48.

45. *Ibíd.*, 49.

46. Cf. *ibíd.*, 43.

47. *Ibíd.*, 49.

48. *Ibíd.*, 50.

fica que s'ha d'examinar «amb tota consciència i minuciositat» l'educació que reben les noies a Catalunya.

Primer assenyala les virtuts que són patrimoni de la dona catalana per raó de raça i dels seus nobles sentiments cristians. Virtuts que, tal com ella mateixa posa en prevenció, no ambiciona destruir amb les seves doctrines; ans al contrari, «refermar-los, fent la dona menys rutinària, més útil, més conscient d'aquests sentiments i d'aquelles virtuts, per a que pugui aplicar-los a la seva pròpia felicitat i a la d'aquells per qui ha de vetllar o entre els qui està destinada a viure; felicitat que ha d'espargir-se com un encens en la vida social del nostre poble».⁴⁹

a) *Diagnòstic de l'educació de la noia a Catalunya*

Carmé Karr s'ha proposat en aquesta segona conferència fer un diagnòstic i un tractament de la qüestió, car, per experiència personal, ella n'és una veritable especialista. L'autora es reconeix amb una mena d'especialitat femenina en el tractament i en la intervenció «quirúrgica» —així ho qualifica— d'aquells dos camps d'acció: la diferència considerable entre l'educació que reben els nois i la que reben les noies en els col·legis i internats de monges.

D'antuvi, la conferenciant no renuncia a mostrar quines són les especialitats del «geni femení» en relació amb el tarannà masculí: de la banda femenina, «la cultura, l'espiritualitat és sa eterna bellesa, és sa joventut immarcescible»;⁵⁰ de la banda masculina, «l'home és el destinat a gaudir dels encants físics de la dona, és per ell sobretot, també, que la dona ha de voler elevar la seva espiritualitat, els seus sentiments, i anhellar la seva perfecció moral i intel·lectual, per omplir la vida del seu company de nobles alegries».⁵¹ En la seva genuïna experiència no oblida els detalls de reciprocitat i de complementarietat sexual. En els seus plantejaments, gens vulgars, de cultura, la realitat antropològica femenina esdevé absolutament irrenunciable. I encara més: «la dona sola, sense caliu d'amor, sense dignificació d'esposa i glorificació de mare»,⁵² reclama el respecte dels homes. Adverteix que els homes haurien de pensar en aquesta realitat de la vida femenina tan important i de la qual depèn l'esdevenidor de llurs filles i germanes: «Què poc es preocupen d'aquesta contingència de la vida femenina, al formar la dona! Qui hi ha pensat seriosament?», s'exclama la conferenciant.

49. *Ibíd.*, 59.

50. *Ibíd.*, 65.

51. *Ibíd.*, 66.

52. *Ibíd.*, 67.

C. Karr observa la diferència entre aquella dona, diríem, d'incultura femenina, que no «ha tingut ideals caritatius, humanitaris, en els quals vesar el tresor d'afecció que tota dona porta, al néixer, com a do preuat del Creador; si llur esperit no ha rebut la llum d'una seriosa cultura».⁵³ Una dona sense el tresor caritatiu acaba «solterona mesquina, desagradable, intransigent, esclava de tots els petits i grans defectes inherents a la dona sense cap dels seus atractius».⁵⁴ En canvi, la dona, diríem, amb cultura femenina, conreada en els sentiments, és que «ha rebut en llur juvenesa elements de cultura [...]; si llur esperit s'ha obert amb entusiasmes per a tot el que existeix de bell, de bo i sa i utilitari dintre de la vida, aquesta dona serà tot una altra».⁵⁵ Segons la nostra autora, els atavismes «senyorils» de la bona societat barcelonina composta d'alta i petita burgesia, composta —deixa ben clar— en quasi la seva totalitat d'antigues famílies de menestrals enriquits, fa que les famílies presentin un lamentable estat d'incultura femenina; fins al punt de minvar el nombre de matrimonis i augmentar el de solters i solteres: «Els joves de l'anomenada *bona societat* no es casen», apunta la conferenciant. I aquests atavismes d'incultura femenina causen, «el desesper de tots els qui anhelan per a Catalunya un refinament de raça».⁵⁶ Veiem que en el marc de tot aquest problema social pesa la calamitat dels grans defectes que posseeixen les noies educades en els internats dels grans col·legis de monges a Barcelona.

La incultura femenina té conseqüències en la incompetència per a resoldre els problemes de la vida, tan preocupades com estaven en els afers casolans o en les frivolitats convencionals i prou, car la formació de matrimonis topa amb la manca de comprensió del marit i, de retruc, en la baixa taxa demogràfica, tan greu, segons la nostra conferenciant, per a l'avenir de Catalunya. En canvi, enlaira la dona d'esperit cultivat («companya sana de cos i d'ànima»), ja que esdevindrà «l'esposa amant, l'amiga qui compren, la mare qui sosté, la companya qui ajuda i contribueix a l'enlairament del company».⁵⁷ Però alhora defensa la capacitat que té la dona de cultura per a viure sense ser una càrrega per a ningú, malgrat ser injuriada pel greuge públic.⁵⁸ Hom observa, doncs, que hi ha una gran diferència entre la finalitat de la cultura femenina destinada a les classes altes o de mitjana burgesia (dedicades només a la família: *noies de sa casa*) i la destinada a les classes treballadores (dedicades al treball i a la família). Una noia de «família bona» que guanyi diners —afirma l'autora recollint

53. *Ibíd.*, 67.

54. *Ibíd.*, 68.

55. *Ibíd.*, 68.

56. *Ibíd.*, 72.

57. *Ibíd.*, 77.

58. Cf. *ibíd.*, 80.

observacions del sociòleg Frederic Rahola— «es considerada com un ser de classe inferior a la seva».⁵⁹

Tot seguit, la nostra experta conferenciant en temes d'educació passa a fer una darrera observació per les conseqüències que comporta: «L'evolució educativa de l'home i de la dona no ha corregut, no corre parella encara, entre nosaltres; i per això sol succeir que la dona, i sobretot la noia catalana, se sent poc a *l'aise* davant d'un home, i aquest, quasi sempre, no sap com tractar-les.»⁶⁰ Quan parla de l'home, està referint-se a «l'home cultivat i enfortit per l'estudi, pels viatges, pel veritable coneixement de la vida».⁶¹ Aleshores, ¿qui és el culpable d'aquesta situació? Respon: «Els pares són els culpables d'aquest estat moral i intel·lectual de llurs filles per aquesta confiança refiada, aquesta indiferència amb què han deixat que s'eduquessin en les nostres institucions, tan deficientes avui aquí on tanta utilitat podrien i haurien de prestar si les persones que les dirigeixen hi introduïssin les reformes necessàries seguint les modernes evolucions socials.»⁶² I, d'altra banda, fa notar que si fracassa el matrimoni, «els pares donen la culpa a l'home, al marit, de la desgràcia de llur filla».⁶³ Val a dir que, entre altres coses, hi ha aquí el problema social de tenir o no tenir un bon dot per a casar-se, car el fracàs és inevitable «si la dona que triï no li porta almenys una renda com la seva per a viure *modestament*».⁶⁴

b) *Conclusions de la segona conferència*

1) Veiem que el problema de fundar una família en la Catalunya de la primèria del segle xx ve condicionat per les diferències educatives entre els nois (a causa de la superioritat d'instrucció donada en els col·legis religiosos portats per sacerdots) i les noies (a causa de la deficiència dels internats i col·legis portades per monges)⁶⁵; també pels atavismes classistes i per la virtual possessió d'un bon dot.

2) Quan tot això no resta resolt, segons C. Karr, augmenta el nombre de solters i de solteres.⁶⁶ En canvi, si la noia tingués alguns elements de cultura podria contrarestar la manca de dot i tenir més independència de vida.

3) Segons C. Karr, «la incultura de la dona i les raons pecuniàries» són les dues causes que retreen els homes del matrimoni. Amb veu crítica davant l'auditori predominantment masculí de l'Ateneu Barcelonès, conclou rotunda: «és evident que amb

59. *Ibíd.*, 80.

60. *Ibíd.*, 73.

61. *Ibíd.*, 74.

62. *Ibíd.*, 77.

63. *Ibíd.*, 78.

64. *Ibíd.*, 79.

65. Cf. *ibíd.*, 105-110.

66. Cf. *ibíd.*, 79.

semblants deficiències educatives, la dona catalana, per culpa de l'home català, està avui socialment descentrada».⁶⁷

4) C. Karr fa una crida al seu auditori implorant la intervenció política en favor de la cultura femenina. Diu: «Doncs bé, senyors i senyores: no els sembla arribada l'hora de que comenci valentament la creuada en favor de la dona, per elevar-la conscientment al lloc que li correspon com a companya de l'home, i sinó, per a que presti la seva utilitat al progrés del nostre poble, fins per a sa pròpia ventura? [...]. Doncs, senyors: un bon moviment en favor del sa feminisme que està en gestació dintre de Catalunya: tots hi sortirem guanyant, tots.»⁶⁸

3. Justificacions de la tercera conferència

No hi ha cap dubte que Carme Karr és una dona crítica, valenta reformista que s'ha atrevit a «esbataran portes i finestres per a que entri llum nova i aire sanejador en l'edifici de les nostres rutines socials».⁶⁹ La nostra conferenciant és una dona ben situada dins la societat barcelonina, respectada per tots. Aquestes característiques la fan especialment lúcida per a traçar el lloc que la dona ha de tenir en la societat, car «hi ha alguns racons on pot trobar la intervenció femenina, motiu de justa queixa».⁷⁰ Per exemple, el lloc que té la dona en la societat barcelonina i de com hi és tractada generalment per l'home: «Barcelona és una capital de més de mig milió d'habitants, en la que tothom es coneix, en la que tothom es retroba en els mateixos indrets, els mateixos dies i a les mateixes hores per els mateixos fins.»⁷² Aquesta vida «esdevé monòtona, fatigosa, manca d'entusiasme i d'al·licients».⁷² Anar al Liceu, a les festes de saló i a les associacions filantròpiques omple les hores de la dona de la burgesia barcelonina.

La nostra autora fa com d'investigadora social, és bona periodista i escriptora d'aguda observació. També ho demostra en aquesta tercera conferència del 20 d'abril. Ella mateixa ens remet a les seves pròpies recerques quan afirma: «L'obra d'investigació i d'anàlisi que jo he empresa temps ha, portava el fil de trobar les causes primordials de l'estat d'incultura en què es troba la dona en nostres terres. Naturalment, cercant les fonts, he topat amb la família i amb el col·legi, els que tots dos, en la gran majoria dels casos, m'ha semblat que tenien, aquí, qualques punts de contacte amb [...] allò que se'n diu *calamitat*.»⁷³

67. *Ibíd.*, 103.

68. *Ibíd.*, 110-112.

69. *Ibíd.*, 116.

70. *Ibíd.*, 117.

71. *Ibíd.*, 122-123.

72. *Ibíd.*, 123.

73. *Ibíd.*, 118.

I encara s'explica més exhaustivament quan vol sortir al pas de les possibles crítiques per atrevir-se atacar les monges dels col·legis. Puntualitza defensant-se contra les acusacions de sectarisme: «Jo no tinc per a que sincerar-me. Els qui em sentiren i em compregueren, prou saben que mes paraules no foren guiades per cap sectarisme, sinó per un gran amor a la veritat. Jo no sabia, ni voldria, ni podria atacar les monges, a qui respecto i admiro. Ara, no estar d'acord amb llur sistema d'ensenyar, sí. Jo m'ocupo de la cultura de la dona, anheló trobar per a ella un camí de llum: forçosament me calia parlar, com he parlat, dels col·legis i de la família, i divulgar les deficiències dels uns i dels altres, per a que, en allò possible, les remeïessin.»⁷⁴ Defuig el sectarisme: «Per què sempre els apassionaments de part i d'altra? [...] Oh, Jesús! On són vostres doctrines de pau, d'amor i d'equitat?»⁷⁵

a) *L'objectiu de preparar la dona per a la lluita de la vida*

Ara ja comencem a estar en condicions de demostrar que a les arrels del moviment feminista a Catalunya hi ha un gran objectiu de promoció cultural de la dona. Els àmbits que demanaran més atenció hauran de ser la família i els col·legis de les monges. Així ho testimonieja Carmé Karr exposant l'objectiu que pretén: «Cal, doncs, estudiar la manera de formar la dona, contrarestant les deficiències d'aqueixa educació, per preparar-la a resistir, forta de cos i d'ànima, la lluita de la vida.»⁷⁶ Es tracta de lluita moral, ja que la lluita social era pròpia del feminisme decimonònic i àcrata que anava contra l'obscurantisme religiós i la marginació de la dona. Per tant, l'anomenada «lluita per la vida» era de resistència, de fortalesa de cos i d'ànima: «lluita de la vida».

Les noves vies per a endegar aquesta promoció cultural amb esperit renovellat seran una «institució de cultura femenina». C Karr porta mesos fent plans sobre l'Institut de Cultura Femenina. Projecta que les noies hi entrarien després dels catorze anys i fins als divuit havent adquirit coneixements generals, educació física, moral, educació casolana, intel·lectual i artística.⁷⁷ Ara és arribat el moment; ara és l'hora de l'esperança ufanosa [...], com la del pagès, que diu: «El gra sagrat, el pa dels seus fills: la collita del demà».⁷⁸

Urgeix, doncs, fer via. L'estat de la societat a Barcelona, feta de tants costums socials sofisticats on la dona té una intervenció subordinada als gustos estètics propis de l'ociositat burgesa, no fa més que reforçar la constatació que

74. *Ibíd.*, 119.

75. *Ibíd.*, 120.

76. *Ibíd.*, 121.

77. Cf. *ibídem.*

78. *Ibíd.*, 122.

entre l'home i la dona hi ha «un divorci social i espiritual tan manifest».⁷⁹ Constata que la dona gaudeix de poca consideració social a Catalunya. En aquest moment arriba una asseveració crucial en la dissertació de la nostra conferenciant, i afirma: «Jo no aspiro, és clar, a veure l'home en totes ocasions mostrar-se de la dona adorador rendit, ple d'acataments i de reverències. No, ben lluny de mi aquesta idea: ni som les dones tan deesses que se'ns hagi d'adorar perpètuament, ni tan febles que se'ns hagi d'atendre com atenen les mainaderes sol·lícites al fràgil infant que els és confiat.»⁸⁰ Aquest ha estat un «petit desfogament femení, no *feminista*», confessa públicament.

Corrien també els temps de la «Lliga contra la blasfèmia», i Carme Karr denigra el llenguatge groller dels homes, que endemés s'ha estès —diu— fins i tot entre les més conegudes dones de la burgesia barcelonina. Tot aquest malparlar habitual a la llibertat de llenguatge en l'home, ha de ser corregit per la correcta cultura de la dona, de l'esposa, car ella és cridada a fer-se respectar aportant-li cultura. «És, doncs, a la dona a qui pertany portar aquesta creuada de respecte i de cultura, i *exigir de l'home lo que li és degut de dret*, ja que ell, espontàniament, no li sap demostrar respecte i cortesia en el gest i en la paraula.»⁸¹

b) *L'Institut de Cultura Femenina*

L'Institut de Cultura Femenina fou la gran inspiració i metodologia reformista emprada per C. Karr amb la finalitat d'orientar la cultura femenina, especialment entre la societat barcelonina. Efectivament, això fou el seu «somni», tal com ella ho qualifica, i calia creure-hi. Creure en aquell somni per a Catalunya a partir d'experiències semblants que ella coneixia d'arreu del món, especialment d'Europa. C. Karr serà una fervent europeïsta en la línia dels «Amics d'Europa», obra d'Eugeni d'Ors i de Duran i Reynals, per a la Unitat Moral d'Europa després de la Gran Guerra Europea de l'any 1915. El programa de les orientacions educatives de l'Institut de Cultura Femenina s'havia de construir a base d'un entorn especial, d'uns edificis adients i d'un programa d'ensenyança que sovint la revista *Feminal* divulgava, amb models semblants de França (*La femme de l'avenir*, obra d'Étienne Lamy, de l'Acadèmia Francesa), d'Anglaterra (Col·legi de Saint-Michaels, a Bognor)⁸² o dels Estats Units

79. *Ibíd.*, 127.

80. *Ibíd.*, 128.

81. *Ibíd.*, 136.

82. «Un Col·legi de senyorettes a Anglaterra», *Feminal* 13 (26 abril 1908).

(St. Mary's College and Academy Notre Dame, St Joseph County, Indiana, EUA, dirigida per les Sisters of the Holy-Cross).⁸³

L'entorn ideal que ella planejava havia de ser als afores de Barcelona: del Tibidabo o de Vallvidrera.⁸⁴ L'edifici havia de tenir grans sales de reunió, de música, de pràctiques, de teatre, de tallers. D'acord amb els nous corrents de salut i de pedagogia, hom donarà molta importància a les exigències: el menjador comú, sales de bany, dutxes, gimnàs, equitació, biblioteca, paranimf per a les conferències i altres actes culturals; amplis vitralls i galeries; dormitoris amb lavabos i sales de visites per a rebre els pares, avis i germanes; una altra sala hom rebria els altres familiars o amigues. Altres atuells i mobles són també descrits detalladament per la nostra autora; fins i tot calia un edifici a part destinat a infermeria, camps de cultura física, jardins, etc.⁸⁵ També ha de disposar d'una capella separada del cos de l'edifici central, on «serien celebrades totes les cerimònies del culte catòlic».⁸⁶ Pel que fa al programa d'ensenyança, la conferenciant té un projecte ben dissenyat, anomenat «Bases d'Ensenyança i Educació».⁸⁷ Aquestes «Bases» es componen d'educació general, amb conferències, excursions, lliçons pràctiques, belles arts, oficis relacionats amb l'agricultura, la jardineria, la infermeria, la costura, planxa, ornamentació, estètica, economia domèstica, puericultura, etc.

Les alumnes treballarien les labors manuals en comú i per petits grups mentre oïrien música o lectura. Dintre de l'Institut, les alumnes portarien uniforme. Es fonamentaria l'interès per la vida en la natura, per les plantes i els animals domèstics com si fossin conreus rurals, ja que això «despertaria en elles tota reproducció natural, alhora que sense funestes sotragades les iniciaria en les naturals evolucions de la criatura humana».⁸⁸ «La higiene, l'alimentació sana i la vida a l'aire lliure tot lo més possible»; tot perquè enforteixin el cos de les alumnes i les preparin «per a una robusta i completa maternitat», subratlla.⁸⁹ El personal d'ensenyança (femení) seria ben escollit, professorat del país, especialitzats en la seva matèria i professorat nadiu per als idiomes. La llengua oficial que serviria a l'ensenyança de l'Institut seria la llengua castellana, car «és oficial a tota Espanya»; però fora de les classes, cada alumna podria parlar i escriure la llengua que més li plagués. Per acabar, una dada significativa és que Carmé Karr disposa que «tot quant concerneix a la Religió, en el nostre Institut seria encomanat als Reverends Pares de l'Orde Menor Caputxina, fills de Sant Francesc d'Assís».⁹⁰ Convé remarcar que l'any 1910 el provincial dels caput-

83. «Una Institució femenina yankee», *Feminal* 69 (29 desembre 1912).

84. Cf. KARR, *Cultura femenina*, 137.

85. Cf. *ibíd.*, 137-138.

86. *Ibíd.*, 140.

87. *Ibíd.*, 140ss.

88. *Ibíd.*, 151.

89. *Ibíd.*, 141.150.

90. *Ibíd.*, 143.

xins fou el cèlebre intel·lectual i defensor de la cultura catalana, el P. Miquel d'Esplugues.

Per tant, la influència dels pares caputxins catalans en el reformisme femení catòlic amb voluntat mobilitzadora és notable en la societat barcelonina de la primeria del segle xx. Probablement es deu a l'amistat de Carme Karr amb l'il·lustre humanista i erudit, restaurador de la vida caputxina a Catalunya i fundador del Santuari de Ntra. Sra. de Pompeia (1910), el P. Rupert M. de Manresa. Aquest venerable caputxí gaudia d'una preclara visió cultural i social que ell propicià, des del convent barceloní de Pompeia, principalment entre els elements del tercer orde franciscà (de seglars) i entre altres amistats, especialment els intel·lectuals de l'època, com ara la nostra autora. Però a més a més hi ha un motiu que la nostra conferenciant dóna per a confiar a aquests franciscans caputxins la missió de l'educació religiosa de les noies de l'Institut: «Els seus sentiments cristians, religiosos, sapientment dirigits pels franciscans, grans en llur humilitat, forts i bons per llurs coneixements i llur amor a la humanitat, les faria conscientment creients i sanament desitjoses de morals perfeccionaments.»⁹¹ Aquestes apreciacions estan curulles de saviesa i de penetració religiosa, car ella malda per unes dones creients, seriosament convençudes. Ho ha repetit manta vegada.

Una puntualització final fa la nostra autora a l'auditori de l'Ateneu Barcelonès, abans de llançar la proclama final, ja que vol posar-se en guàrdia davant algunes acusacions que cal contestar: «Ara que els coneixen bé, els meus plans, no crec pas que ningú pugui veure en ells la més petita intenció d'*anar contra les monges*, com alguns m'han acusat d'anar, amb mos sincers anàlisis.»⁹² Aclarit aquest punt important, car ella no vol ser acusada d'anticlericalisme, com ho són els altres moviments feministes de signe llibertari. Després passa a fer la seva proclama final. Pletòrica de confiança i tota enardida, portada per l'entusiasme del seu *somni*, diu: «Sí, sí: tinc fe que, al cap de tres anys de sotmesa la dona a aquest règim educatiu, s'escamparia arreu una generació nova de dones fortes i gentils, cultes i agraciades, dignes d'ésser l'esposa i la mare que tots els homes de bé han de desitjar.»⁹³

c) *Conclusions de la tercera conferència*

La proclama final rubrica un doble feminisme català ja anunciat prèviament com a hipòtesi de treball al principi d'aquest article. Situats dins la problemàtica general de la qüestió social i del catolicisme social de dones, en particular,

91. *Ibíd.*, 150.

92. *Ibíd.*, 151.

93. *Ibíd.*, 152.

apareixen uns elements específics d'aquest moviment: clars components clasistes, defuig de la lluita de classes com a eina d'alliberament del problema obrer, opció clara per la lluita moral, feminisme liberal-conservador no revolucionari sinó reformista de la burgesia barcelonina. Aquestes característiques de base dibuixen un *ethos* o estil de vida propi de les capdavanteres, Carmé Karr, Dolors Monserdà, Francesca Bonnemaison, que no abdiquen dels valors tradicionals (Déu, Pàtria, Família), ni del catalanisme pragmàtic. Es desmarquen clarament, com un tret diferenciador que aquí hem demostrat amb textos originals de l'autora, que a Catalunya s'originà un feminisme d'emancipació cultural de la dona, de reformisme catòlico-social i de projecció en benefici de la família o de l'organització comunitària; és a dir de la dona i del país, tant la filla de la burgesia com l'obrero.

El seu feminisme, doncs, es desmarca del revolucionari, àcrata, anticlerical ferotge, per l'estil de la Societat Autònoma de Dones de Barcelona amb Amàlia Domingo, Teresa Claramunt, o de la Societat Progressiva Femenina amb la lliurepensadora Àngeles López de Ayala, també d'altres societats lerrouxistes, espiritistes i maçòniques de l'època. C. Karr en diu, de tot plegat, «una raça de dones amb una teia encesa que van a complir una terrible obra destructora».⁹⁴ Sorprenentment, l'article de Pere Sánchez i Ferré, *Els orígens del feminisme a Catalunya (1870-1920)*, publicat l'any 1990, no parla en absolut de Carmé Karr i qualifica l'actuació de *Feminal* i de Dolors Monserdà «d'alternativa del catalanisme conservador»;⁹⁵ tampoc no els concedeix cap espai en l'origen del feminisme a Catalunya, ni les esmenta com a moviment de dones. D'aquell moviment n'hi ha molt pocs estudis escrits a partir dels textos originals; valgui aquesta modesta aportació nostra.

d) *Les idees-força sobre el lloc que té la dona en la societat*

Primer hem de dir que hi ha certa prevenció científica, car molts diuen que no són idees estrictament feministes, per la senzilla raó que no és un moviment de dones anticlerical ni llibertari o revolucionari. Tanmateix les seves idees-força, que són altrament l'essència dels seus ideals sobre el lloc que té la dona en la societat, les podem sintetitzar de la següent manera:

a) «A Catalunya, el feminisme no podem comprendre'l més que en el sentit de la pau, de la utilitat i de l'amor: nosaltres no volem *revolucions* per a la dona, ni emancipacions malsanes [...] volem *evolucions*»⁹⁶

94. *Ibíd.*, 157.

95. Pere SÁNCHEZ I FERRÉ, «Els orígens del feminisme a Catalunya (1870-1920)», *Revista de Catalunya* 45 (1990) 47.

96. KARR, *Cultura femenina*, 156.

b) Enfront d'un feminisme revolucionari, d'«una raça de dones de teia encesa» —en diu ella; altres en deien «hembras»— «cal, doncs, una altra raça de dones, amoroses i valentes, qui, en lloc de deturar l'home i retenir-lo egoïstament, quasi covardament, sàpiga, si convé, al pare, al germà, a l'espòs, al fill, entre besades, dir-li, en moments de perill: “vés, compleix tot deure de patriota i de ciutadà, que jo, entretant, sabré guardar nostra llar”».⁹⁷

c) «Doncs bé, senyors: si troben que els temps no estan per a manifestacions pràctiques de cultura i de civisme [...] esperarem. Les dones hem esperat segles: no ens vindrà d'uns quants [...] dies. Més [...] i, entretant, què se'n fa de la dona? Veïam! Bé s'ha de fer quelcom per ella!...»⁹⁸

d) «L'Estat ha cregut haver d'atendre a altres obligacions de *més importància* (?) que cuidar-se de la dona, talment com si ella no constituís la *més gran part del gènere humà*, com si no fos un ser de carn i óssos com l'home, i com ell amb cor, ànima i intel·ligència; talment com si *ella no fos la qui, amb perill de sa vida, ha d'infantar les generacions futures.*»⁹⁹

e) «Doncs bé: si la influència de la dona en tots els ordres socials és veritat admesa, és evident que la seva intervenció directa ha de portar-hi els seus resultats: deplorables, si la dona és ignorant i és frívola, admirables, si ella és culta i posseeix la consciència dels seus deures morals; car en el seu regne, o sia en els costums, ella treballarà per purificar-los i ennoblir-los. I d'aquesta purificació, el primer resultat serà el de minvar la criminalitat, el de cultivar una infància sana i robusta...»¹⁰⁰

f) «Treballem per a nosaltres mateixes també; hi té tant, tant a fer, la dona, en l'obra social de Catalunya! [...] Hem d'ennoblir-nos pel nostre propi esforç; hem de fer que els homes qui fan les lleis, s'adonin, a la fi, del que pot nostra fermesa, nostra voluntat, nostre coratge; i aleshores ells compliran envers nosaltres tots els deures de ciutadans, de patriotes, de legisladors, portant a l'obra de la cultura femenina aquella força, aquella eficàcia que donen les lleis.»¹⁰¹

g) «I quan els homes vinguin i ens diguin: *l'acció femenina pot ésser útil a la política del país per al seu triomf*, nosaltres, des de nostra esfera, els sabrem ajudar aconseguir els llurs ideals, perquè els haurem sabut comprendre.»¹⁰²

h) «No dubto que l'Institut de Cultura femenina, haurà de portar dies de glòria i de fortalesa a aquesta terra que tots aspirem a veure rica i plena, sota el Cel [...] dintre la Llum. He dit» (20 d'abril de 1910).¹⁰³

97. *Ibíd.*, 157.

98. *Ibíd.*, 163.

99. *Ibíd.*, 164.

100. *Ibíd.*, 165.

101. *Ibíd.*, 168-169.

102. *Ibíd.*, 169.

103. *Ibíd.*

III. CONCLUSIONS DEL NOSTRE ANÀLISI

Del pensament de Carmé Karr sobre la cultura femenina catalana en destaquem aquells valors que són aportacions importants per a la millora ètica, per al progrés del país, dels seus homes i dones, en el seu afany d'estendre la cultura, d'aprofundir en el respecte a la dignitat humana i en la tenacitat per enrobustir els drets humans:

1. La cultura femenina que Karr desenvolupa és una cultura de civilització per a Catalunya. «Donar vida» és una realitat antropològica que pertany a la personalitat biològica, psíquica i espiritual de la dona. La maternitat és un element fonamental que ella inculca palesament en les seves conferències; tanmateix és una maternitat que va unida, no sols al destí biològic-procreatiu, sinó a un potencial destí civilitzador. L'ensenyança de les noies, segons l'autora, constitueix una obra necessària per a la civilització, d'extensió de la cultura, de progrés de la societat catalana i per a la «pàtria» (dit amb el regust de la Renaixença).

2. La dona cultivada és per a l'autora una obra d'humanització realitzada a través de les qualitats d'esposa i mare, perquè implica la millora de les relacions humanes, culturals i de les condicions de vida a l'interior de la família. La dona instruïda pot criar fills ben educats i, per tant, contribuir a l'harmonia social.

3. En l'acció social que propugna, la dona treballadora rebrà sempre el consol, l'ajut i l'amistat de totes les altres dones. Solidàriament agrupades en associacions (benèfico-socials i sindicals de l'època), donen aquell suplement d'ajut material i espiritual que la dona obrera necessita per a ella mateixa i per a la seva família. Podríem estar parlant d'una mena d'agermanament i solidaritat entre dones, riques i pobres, mogudes per «veritables deures morals socials i religiosos»,¹⁰⁴ perquè puguin defensar-se de la «lluita material i moral de l'existència», i així mantenir l'equilibri personal i la cura de la llar sense perill de trencar ni el matrimoni ni l'economia domèstica.

4. Karr propugna «el dia en que l'home i la dona *podran* i *sabran* parlar entre ells lliurement d'altres coses que de futilitats malsanes, aquell dia minvarà la malvolença, l'odiosa crítica i la consegüent calúnnia».¹⁰⁵ L'instrument adient per a assolir aquest somni serà una política nacional d'igualtat d'oportunitats i la renovació pedagògica.

5. La dona vol ser vista com a subjecte ètic, dotada d'aquella responsabilitat autònoma que la faci feliç. Amb esperit d'igual autonomia, afirma: «La dona té dret d'ésser educada per ella mateixa i no únicament per ésser agradable o ser-

104. *Ibíd.*, 28.

105. *Ibíd.*, 25-26.

vir a un home hipotètic que tal volta no trobarà mai en son camí. S'ha de fer de la dona un ser amb personalitat, voluntat i iniciativa individual».¹⁰⁶

6. Carme Karr, juntament amb altres dones barcelonines, representa un estadi de l'incipient moviment feminista en llengua catalana i de reformisme catòlic amb mobilització femenina. Amb la col·laboració d'alguns capellans i associacions de l'Església de Barcelona, varen practicar una tasca pastoral d'inclusió de la qüestió femenina en la qüestió social. Avui dia ens queda lluny aquella incompetència en la instrucció de les filles de la burgesia en alguns dels col·legis-internats de monges de l'època, sovint elitistes i decadents. Ara gaudeixen d'una pedagogia renovada, més racional, més posada al dia i digna d'una elevada competència.

7. La cultura femenina en el col·legis de les monges es regia per la norma de l'educació dels sentiments i formació del caràcter femení («ètica del prendre cura»): «les dones han de tenir bons sentiments caritatius i humanitaris!», afirma la nostra autora. En canvi, la instrucció dels nois en els col·legis dels religiosos es regia per la norma de la justícia («ètica de la justícia»), que podem formular així: *els homes han de ser justos!* Davant aquesta disparitat ètico-educativa, proposarà una norma integradora; per tant, la instrucció de les noies no estarà imposada únicament per l'obligació d'amor («el cultiu de la sentimentalitat», deia), sinó que vagi més enllà, i abasti altres continguts d'educació integral, com ara l'educació física, les arts i les ciències tal com oferia l'Institut de Cultura Femenina.

8. Karr denuncia la dominació patriarcal exercida pels caps de família envers les noies, tant en l'àmbit de l'ensenyança com dins la família burgesa catalana. Amb esperit d'emancipació ha dit: «Les nostres filles, el fruit de nostres amors, les mares futures d'aquesta Catalunya a venir que tots somiem tan forta i tan bella en l'universal concert dels pobles cultes, les nostres dones les hem de fer nosaltres», remarca.

9. Per bé que una de les modernes qüestions feministes és alliberar-se dels seus condicionaments biològics, no abdica dels condicionaments típicament femenins. Ella creu en totes les gràcies d'una feminitat bella i agraciada: «l'home és el destinat a gaudir dels encants físics de la dona».¹⁰⁷ Valora la maternitat i estimula el seu desenvolupament mitjançant una educació que «enforteixi el seu cos per a una robusta i completa maternitat».¹⁰⁸ «Oh la consoladora i dolça bellesa de la dona d'esperit qui ha sapigut envellir i restar dona!»,¹⁰⁹ exclama amb èmfasi.

10. A la dona li escau que els homes siguin més respectuosos amb la vida: «És, doncs, a la dona a qui pertany portar aquesta creuada de respecte i de

106. *Ibíd.*, 28.

107. *Ibíd.*, 66.

108. *Ibíd.*, 150.

109. *Ibíd.*, 65.

cultura, i *exigir de l'home lo que li és degut de dret*, ja que ell, espontàniament, no li sap demostrar respecte i cortesia en el gest i en la paraula.»¹¹⁰ La conseqüència d'aquesta consigna de lluita moral és que ara tota la societat civil entén i ha de practicar el respecte als drets i les responsabilitats de tots, car, conjuntament, tant l'home com la dona han d'instaurar la pau i l'harmonia en la societat.

Així, doncs, en l'estudi de les arrels del feminisme liberal-conservador, oposat en el tipus de lluita al llibertari-anticlerical, ens trobem davant un moviment genuïnament català, molt barceloní, altament civilitzador, que ha contribuït al progrés social del país, com també de les lleis i de les institucions d'ensenyament femení en els col·legis. Remarquem-ne tres característiques més:

1. La gran tasca humanista, sentida a voltes com un «tribut d'apostolat», assegura Carmé Karr;¹¹¹ aquest moviment feminista, segons s'ha remarcat en les tres conferències de l'Ateneu Barcelonès, gira al voltant d'un valor central fortament reivindicat per ella: *el dret a la cultura femenina com a factor del progrés de la família i de la societat*. Tocant a les deficiències educatives, va dir: «la dona catalana està avui descentrada per culpa de l'home català».¹¹² El dret a l'educació avui és universal i basat en la igualtat d'oportunitats i en la igualtat de sexes.¹¹³

2. Una altra característica d'aquest feminisme barceloní de C. Karr és que *no trenca la relació amb l'home*; només cal que ens fixem en el detall que les seves conferències les fa davant un públic majoritàriament masculí, al qual s'adreça per concitar-ne l'adhesió al seus ideals. L'emancipació possibilista que ella propugna no trenca els models socials diferenciats per a l'home i la dona: «Ha arribat l'hora que comenci valentament la creuada a favor de la dona, per elevar-la conscientment al lloc que li correspon com a companya de l'home, li presti la seva utilitat al progrés del nostre poble.»¹¹⁴ Avui hi ha més consciència del dret a l'eliminació de relacions de poder entre l'home i la dona que ha impedit el progrés ple o ha mantingut històricament situacions de violència de gènere segons el qual la dona era reduïda a un paper de subordinació respecte de l'home.¹¹⁵

110. KARR, *Cultura femenina*, 136.

111. *Ibíd.*, 13.

112. *Ibíd.*, 103.

113. Cf. *Declaració Universal dels Drets Humans*, art. 26.

114. *Ibíd.*, 110.

115. Cf. *Resolució de les Nacions Unides per al Dia Internacional de l'Eliminació de la Violència contra la Dona*, 1999.

3. Finalment, cal destacar que el feminisme liberal-conservador de primera generació, basat en el dret a la cultura de les dones, diferent del de segona generació, originat a partir dels anys seixanta, on es presenta la revolució sexual vinculada als mètodes anticonceptius, el divorci i l'avortament lliure, són aspectes als quals Carme Karr no fa cap referència. Podríem dir que aquell feminisme, com el que es produí a Catalunya a la primeria del segle xx, liberal-conservador, subsisteix d'alguna manera en una bona part de la doctrina actual de l'església sobre «feminisme catòlic».¹¹⁶

Aquell moviment de dones que va protagonitzar la nostra autora a Catalunya és antagònic amb el feminisme lliurepensador, anticlerical acèrrim, que també es produí coetàniament. Ans al contrari, elles varen optar per un feminisme d'extensió de la cultura, d'esperit moderat i de catolicisme socialment actiu i català, remei contra la demagògia.

Tant Carme Karr, com la revista *Feminal* i tantes altres dones i obres del moviment social femení catalanista, liberal-conservador i reformista catòlic de les tres primeres dècades del segle xx a Catalunya, varen dotar de prestigi i honorabilitat aquells esperits de dones promotores de la renovació cultural i social, car «la veritable ciència de la dona moderna és elevar el seu esperit i els seus gustos».¹¹⁷ Aquelles dones coratjoses saberen conservar valors tradicionals del país, propis de la Renaixença. Foren portadores d'un gran amor a «Catalunya, terra de promissió per als optimistes i d'abnegació per els desenganyats, car tots la sentim noble i fecunda, i àdhuc infinitament estimable».¹¹⁸

Antoni BABRA BLANCO
Diputació, 231
E – 08007 BARCELONA

116. Vegeu *La col·laboració de l'home i la dona en l'Església i en el món*, Carta de la Congregació per a la Doctrina de la Fe (31 maig 2004); *Documents d'Església* 836 (15 setembre 2004) 486-495. Especialment subjacent en l'actualitat és la consideració dels valors femenins en la societat (nn. 13-14): la capacitat de l'acollida de l'altre, la intuïció per a donar vida, la maternitat física i la maternitat espiritual, el geni de la dona en la vida familiar educadora dels fills i activa en les organitzacions socials, una justa valoració del treball domèstic i, si ha de compaginar amb altres treballs, cal que rebí l'ajuda a fi de no perjudicar l'harmonia familiar ni l'equilibri personal, una adequada «femineïtat» entesa com a «capacitat fonamentalment humana de viure per l'altre i gràcies a l'altre», sense lluita de sexes, combatent qualsevol injusta discriminació sexual i de violència i, per tant, l'home no és un enemic a vèncer sinó una relació de reciprocitat i de complementarietat viscuda en la pau i en la felicitat de l'amor compartit. En suma: «La defensa i la promoció de la idèntica dignitat i dels valors personals comuns han d'harmonitzar-se amb l'acurat reconeixement de la diferència i de la reciprocitat, allí on això és requerit per la realització de la pròpia humanitat masculina o femenina» (n. 14).

117. KARR, *Cultura femenina*, 23.

118. *Ibíd.*, 8.

Summary

This article offers the direct documentation of a half forgotten witness which is at the roots of the history of women's and feminist social movements during the first decades of the 20th Century in Catalonia. It has to do with the interest a certain woman, Carme Karr, had in raising the cultural level of girls and women of middle and high class in Barcelona's society of that epoch. It is a women's movement developed inside the Catholic-social and Catalanist reformist world of society in Barcelona, without breaking away from men, with a liberal-conservative social mentality and with a strong will to rebuild the essence of Catalonia following the spirit of the best tradition of the cultural 'Renaissance' (*Renaixença*). Carme Karr and other women like her experienced the responsibility of feeling useful to the progress of our civilisation by improving the cultural level of young girls. The article outlines the texts where the author promotes a qualitative improvement in feminine education, thus improving the status of women in society, their relationship with men, with their husbands, and in the end, the future of their daughters and sons. That feminist movement, neither anti-clerical nor revolutionary, was powered by the will to contribute that which as women they could contribute in those moments: feminist culture understood as a work of progress, of civilisation and of improvement of human conditions in society. It is also worth noting the fact that their aspirations of equal opportunities, social emancipation, cultural promotion, adequate relationships of complementarity and reciprocity of women with men, and the sensitivity for the respect of motherhood, have been the aspirations which have prevailed with more strength in some aspects of the current Catholic doctrine on feminism. Finally, the article offers new interpretations based on the direct work on the texts of the three conferences given by Carme Karr, entitled '*Feminine Culture*', *study and orientations*, in the year 1910, at the Barcelona Athenaeum.